

ביאורים

בלימודנו אתמול הסביר המהר"ל שמצוות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר לכל אדם נלמדת מהפסוק: "כִּי יִשְׁאַלְךָ בְנֶךָ מָחָר". מדוע אם-כן התורה ציינה שסיפור יציאת מצרים הוא למי ששואל, כלומר - שהוא לא יודע?

המהר"ל מסביר שהסיבה לכך היא שיש לתת עדיפות למי שאינו יודע על פני מי שידוע, כיוון שבכך יש יותר פרסום לנטי יציאת מצרים. חשוב להבהיר - כשהמהר"ל מדבר על פרסום, הוא אינו מתכוון להפצת מידע בציבור. הרי גם כאשר חכם נמצא לבדו ואין אדם אחר שומע אותו, יש עליו מצווה לשאול מה נשתנה ולספר יציאת מצרים בפיו, כיוון שיש בכך יותר פרסום. כנראה, לפי המהר"ל, שפרסום כוונתו הטמעה והפנמה.

כאשר אדם נתקל במידע שהוא אינו מכיר, הוא מתפעל מכך וחווה אותו בצורה חזקה יותר. לכן יש עדיפות לספר את סיפור יציאת מצרים למי שאינו מכיר את הסיפור, כי יש בכך יותר פרסום לנס והטמעה של חוויית יציאת מצרים, מאשר מי שכבר מכיר את הסיפור ואינו מתפעל כל-כך.

המהר"ל של המהר"ל אפשר ללמוד חידוש נפלא - גם לאדם כזה שאינו מכיר את סיפור יציאת מצרים או מצווים לספר - לא כדי להעביר אינפורמציה, אלא כדי להעמיק את החוויה של יציאת מצרים. אפשר היה לחשוב שאף-על-פי שגם החכמים מצווים ביציאת מצרים, יש במצווה זו שני רבדים - רובד אחד הוא עצם המידע והסיפור על יציאת מצרים, ואחריו מגיע הרובד השני, שמטרתו העמקת החוויה של יציאת מצרים והחיבור אליה. המהר"ל מסביר שאין הדבר כן. גם כאשר אדם אינו מכיר את המידע והסיפור של יציאת מצרים, המטרה שלנו היא לא להעביר אינפורמציה אלא חוויה, חיבור. הפסוק "וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְנֶךָ מָחָר" מגלה לנו מהי מהות המצווה, הן לבנים והן לחכמים: עצם סיפור היציאה, הדיבור על כך וצריכת חוויית הנסים והנפלאות בנפש.

המהר"ל מסיים בכך שלא רק סיפור יציאת מצרים מטרתו להעביר חוויה נפשית, אלא אפילו הלכות הפסח מעבירות חוויה נפשית של חירות. מעניין שגם פרק זה, שנדמה שהוא עוסק רק בדקדוקי הלכה ובמקור ההלכתי של מצוות חג הפסח, טומן בחובו את המבט הנכון על מצוות סיפור יציאת מצרים.

הרחבות

• מצוות חינוך

וְלִכְךָ לִבְנוֹ שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ הַמְצוּוָה לְנִמְרִי יוֹתֵר מְצוּוָה, שְׁהוּא פְּרָסוּם אֵלָיו יוֹתֵר. המהר"ל מבאר שעיקר מצוות הסיפור היא לבן, מכך אנחנו מבינים שיש דגש מיוחד על מצוות החינוך בליל הסדר. התולדות אדם מעמיק בעניין החינוך ואומר: "אם תהיו עסוקים בנטיעת גדלות ה' בלבבות בניכם ובני בניכם תעלו אתם עצמכם, מעלה מעלה, במדרגות היהדות, ותוסיפו לכם יותר ויותר דעת ה', וידעתם כי אני ה'" [תומת ישרים עמ' קלד]. על פי דבריו אנו מבינים שמעלת הסיפור לבן היא שבזכות הסיפור אנחנו נחוש ונרגיש בעצמנו יותר את סיפור יציאת מצרים, וכך נתעלה.

כך אנו מוצאים גם אצל אברהם אבינו. הנצי"ב מבאר את הפסוק: "וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה... כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמרו דרך ה', לעשות צדקה ומשפט..." [בראשית יח, יז-יט] שאברהם למד תורה כדי שיוכל ללמד את הדורות הבאים. הוא מוסיף שישנה חכמה ותורה שהאדם יכול להגיע אליהן בכוחות עצמו, אך יש את ה'מַעְבָּר', המקום שבשאיפה, שאין לאדם כוחות להגיע אליו, ורק בזכות השתדלותו ועבודתו של האדם, הקב"ה יסייע בידו להגיע לאותו המקום. במיוחד נכון הדבר בהורים שלפעמים אינם יודעים איזו דרך לנקוט ואיך הכי טוב לחנך, אך מכיוון שהם משתדלים, יראו ההורים ברכה בהשקעתם.

לעילוי נשמת צדיקה בת יוסף ומרים ע"ה

והקתוב שְׂאִמְרוּ: כִּי יִשְׁאַלְךָ בְנֶךָ מָחָר, דְּמִשְׁמַע לְשׁוֹן שְׂאֵלָה, שְׁדוּקָא אֵינְרִי בְּמִי שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ כֹּל הַמְצוּוָה וְאֵלָיו יֵשׁ לְהָשִׁיב, הֵינּוּ שְׂקִידָם לְהָשִׁיב לוֹ, מִמָּה יִשְׁפָּרוּ חֻכְמִים עֲצָמָם, דְּהִכִּי אֲמַרְיִנּוּ בְּפִרְק עֲרִבֵי פְסָחִים (קטז, א): חֻכָּם, בְּנוֹ שׁוֹאֵלוֹ, וְאִם אֵינוֹ חֻכָּם, אֲשֶׁתּוּ שׁוֹאֵלְתּוֹ, וְאִם לֹא, שׁוֹאֵל לְעַצְמוֹ. וְאֶפְלוּ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֻכְמִים שִׁידְעִין בְּהִלְכוֹת פְּסַח שׁוֹאֵלִין זֶה לָזֶה מַה נִּשְׁתַּנָּה, עַד כָּאן. הֲרִי כִּי שְׂאִילַת בְּנוֹ יוֹתֵר עֲדִיף, כִּי כֹל אֲשֶׁר בָּא סְפּוֹר יִצְיֵאת מִצְרַיִם לְפָרְסוּם נִפְלְאוֹת וְנִסִּים שְׁעֵשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר עֲדִיף, וְלִכְךָ לִבְנוֹ שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ הַמְצוּוָה לְגַמְרֵי יוֹתֵר מְצוּוָה, שְׁהוּא פְּרָסוּם אֵלָיו יוֹתֵר, לִכְךָ יֵשׁ לְהוֹדִיעַ כֹּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שִׁיכִים לִיצִיאָה. אֲבָל תַּלְמִידֵי חֻכְמִים שְׂכָבֵר יוֹדְעִים עֲנִין הַפְּסַח, אִין כֹּל כֶּף פְּרָסוּם, כִּיִּין שְׂכָבֵר יִדְעוּ כֹּל עֲנִין הַפְּסַח. וּמְכַל מְקוּם גַּם כֵּן הֵם צְרִיכִים לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, כְּדִי שְׂאֵף עַל גַּב שְׂיַדַע הַמְצוּוָה מְצוּוָה לְסַפֵּר וּלְדַבֵּר מִזָּה בְּפֶה, שְׂזָה פְּרָסוּם יוֹתֵר, לִכְךָ יֵשׁ לוֹ לְשֵׂאל מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה וכו'.

והשתא, בְּקִרְאָה שְׂלִמְדָנוּ, שְׁיֵשׁ לְהָשִׁיב לְבֵן הַחֻכָּם, וְהֵינּוּ בְּקִרְאָה שְׁל וְהִיָּה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְנֶךָ מָחָר (דברים ו, ט), נְלָמַד גַּם כֵּן פִּי שְׁנֵי חֻכְמִים, אִו כֹּל חֻכָּם, חֻיב לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, אֶפְלוּ הוּא תַלְמִיד חֻכָּם, כְּמוֹ שְׂאֲמַרְנוּ לְמַעְלָה. וְאִין זֶה אֲסַמְכְתָּא, רַק גְּלוֹי מִלְתָּא לְלַמַּד, דְּקִרְאָה שְׁל כִּי יִשְׁאַלְךָ לֹא דוּקָא בְּפִן אֵינְרִי, רַק כֹּל חֻכָּם נְמִי חֻיב לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וּבּוֹדָאי קִרְא דִּישְׁאַלְךָ בְנֶךָ מָחָר, אֵינְרִי בְּלִיל חַג הַמְצוּוֹת, כְּמוֹ קִרְאָה שְׁל וְהַגְּדַת לְבִנְךָ בְּיוֹם הַהוּא בְּעֵבּוֹר זֶה (שמות יג, ח), דְּאֵינְרִי בְּלִיל חַג הַמְצוּוֹת, שְׁחֻיב לְהַגִּיד לִבְנוֹ יִצְיֵאת מִצְרַיִם. וְכֵן הוּא בְּעַצְמוֹ חֻיב לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, אֶפְלוּ הוּא תַלְמִיד חֻכָּם, כְּמוֹ שְׂאֲמַרְנוּ לְמַעְלָה.

אף עַל גַּב דְּבִמְכִילְתָּא (בא מסכתא דפסחא פרשה יח) לֹא אֲמַרוּ רַבִּי שְׁחֻיבִים לְעַסֵּק בְּהִלְכוֹת פְּסַח, אִין זֶה קָשִׁיא, דְּגַם הִלְכוֹת הַפְּסַח הוּא יִצְיֵאת מִצְרַיִם, שְׁהֲרִי מַה שְׂאֲמַר: פְּסַח זֶה שְׂאֵנוֹ אוֹכְלִין, וְכֵן מְצָה וּמְרוֹר, הֵם הִלְכוֹת פְּסַח, וְהֵם יִצְיֵאת מִצְרַיִם. וְאֶצֶּל חֻכָּם מַה הוּא אוֹמֵר יִתְבָּאַר עוֹד עֲנִין שָׁם.

מה שנאמר בפסוק: כי ישאלך, ומשמע מזה שמדובר דווקא במי שאינו יודע ולכן שואל, אין זו הכוונה, אלא הכוונה לסדרי עדיפויות, שכאשר הבן שואל יש להשיב לו תחילה ורק אחר כך יש לספר למי שידוע. כך דרשו חכמים בפרק ערבי פסחים: חכם, בנו שואלו, ואם אין הבן חכם כדי לשאול, אשתו שואלתו. ואם אין אשתו שואלתו, שואל את עצמו. ואפילו שני תלמידי חכמים שידועים את הלכות הפסח, שואלים זה את זה מה נשתנה. הרי ששאלת בנו היא דרגת העדיפות העליונה, כי ענינו של סיפור יציאת מצרים הוא פרסום הניסים והנפלאות שעשה לנו הקב"ה, לכן יש עדיפות לספר לבן שאינו יודע לשאול כי אצלו הפרסום גדול, ואילו לתלמידי חכמים, שכבר יודעים כל עניני הפסח, אין כל כך פרסום. מכל מקום גם הם צריכים לספר ביציאת מצרים, כי אף שהם יודעים את כל הדברים, צריך לומר את הדברים בפה, כי בזה יש פרסום יותר מאשר בידיעה הכמוסה אצל האדם, לכן יש מצווה לומר מה נשתנה וכו'.

מעתה מהפסוק: והיה כי ישאלך בןך מחר לאמור, אנו למדים לא רק את הצווי לספר לבן החכם, אלא גם ששני תלמידי חכמים, או אפילו חכם היושב לבדו, חייבים לספר ביציאת מצרים. פסוק זה אינו אסמכתא, אלא הוא מגלה שיש חובת הסיפור לא רק לבנים, אלא לכל חכם. פסוק זה מדבר בליל חמישה עשר בניסן, כמו הפסוק: והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ה' לי, שבוודאי עוסק בליל חמישה עשר. וכשם שחייב לספר לבנו בלילה זה, כך חייב לספר לעצמו, אפילו אם הוא תלמיד חכם, כמו שהתבאר.

ואף שבמכילתא נאמר שחייבים לעסוק בהלכות הפסח ולא נאמר לספר ביציאת מצרים, אין בזה קושיה, כי גם הלכות הפסח הם סיפור יציאת מצרים, שהרי מה שאומרים: פסח זה שאנו אוכלים, וכן: מצה זו או מרור זה וכו' הם הלכות פסח, והם סיפור יציאת מצרים. ועוד יתבאר ענינו זה בפרק נו כשנבאר: חכם מה הוא אומר, עיין שם.

[כָּל הַדְּבָרִים - כֹּל פְּרָטֵי עֲנִין יִצְיֵאת מִצְרַיִם. אֲסַמְכְתָּא - דֶּרֶךְ רַמַּז בְּלַבַּד. רַק גְּלוֹי מִלְתָּא - אֵלָא גִילוּי מִפּוֹרֵשׁ שֶׁל הַדְּבַר. רַק - אֵלָא.]

